Cohesió social: pobresa i privació

1. Introducció[1]

Catalunya és, en termes relatius, una regió jove dins el context europeu. L'any 2000, un 22,2% de la població catalana tenia una edat compresa entre els 15 i els 29 anys, percentatge superior al dels quinze països membres de la Unió Europea abans de l'ampliació, amb l'excepció d'Irlanda, Portugal i el conjunt de l'Estat espanyol, segons dades de l'Eurostat.[2]

No hi ha dubte que aquests joves han crescut en unes condicions socials, polítiques i econòmiques completament diferents de les que caracteritzaren l'època de joventut dels seus pares. I si és evident que per als joves en molts aspectes la situació ha millorat, tampoc no es pot obviar el deteriorament de les oportunitats del mercat de treball, l'exigència més elevada de formació o les importants dificultats d'accés a l'habitatge que han hagut d'afrontar els joves en les darreres dues dècades. Aquests elements els han obligat a ajustar les seves formes de convivència, majoritàriament retardant l'emancipació residencial de la casa dels pares i/o la formació de la pròpia família.

El retard emancipatori té conseqüències clares per als individus i per al conjunt de la societat, que han estat amplament estudiades. En l'aspecte individual, els joves viuen en un estat de semidependència que podríem considerar massa llarg en una etapa clau de desenvolupament de la pròpia personalitat i autonomia, en uns anys en què hi ha algunes de les transicions que tindran més influència sobre les oportunitats vitals dels joves. Per al conjunt de la societat, el retard emancipatori es tradueix, entre d'altres, en una caiguda de les taxes de fecunditat, amb les conseqüències que aquest fet pot tenir sobre l'envelliment de la societat i el manteniment de l'Estat del benestar.

Si bé la literatura ha estat prolífica en l'estudi de molts d'aquests temes, s'ha parat menys atenció, però, a les conseqüències que el retard emancipatori, l'allargament de l'etapa de formació o la precarietat de l'ocupació juvenil té en termes de pobresa per als joves i les seves famílies. I és que massa sovint s'ha donat per descomptada la capacitat de les famílies de mantenir els seus membres joves. La solidaritat intergeneracional continua formant part del sistema, tot i trobar-nos en un temps en què les llars estant patint canvis importants i en què la família patriarcal és cada vegada menys la norma.

Aquest capítol aborda l'anàlisi de la pobresa juvenil des de dues perspectives complementàries: en primer lloc, aproximant-nos a les situacions de pobresa monetària, i en segon lloc, a les condicions de vida dels joves a partir de l'estudi de la privació material. No hi ha dubte que el concepte "cohesió social" —títol de l'eix temàtic d'aquest capítol— hauria d'incloure l'anàlisi de moltes altres dimensions que aquí no tractarem, com poden ser la desigualtat de la renda, l'educació, el mercat de treball o la salut.[3] En tot cas, aquest treball només vol ser una primera aproximació molt descriptiva de l'estat de la pobresa juvenil a Catalunya. No es tracta, doncs, ni d'una descripció completa del patró de la pobresa entre els joves, ni d'un diagnòstic de les possibles causes, sinó, més aviat, d'una identificació temptativa dels grups més vulnerables.

Els epígrafs que segueixen aquesta introducció inclouen una breu revisió del concepte de pobresa juvenil i la presentació de la metodologia i de les dades utilitzades. La segona secció analitza l'abast del fenomen de la pobresa monetària juvenil a finals de la dècada dels noranta, comparant-la amb la situació del conjunt de la societat catalana, espanyola i europea; l'estat de la privació material entre els joves; les diferències existents dins el col·lectiu de joves, i fa una breu revisió de les polítiques que actualment s'adrecen a eradicar la pobresa entre els joves. La tercera secció del capítol inclou les reflexions finals i algunes recomanacions.

---

1 En aquest treball s'utilitzen les microdades procedents del *Panel de hogares de la Unión Europea* (INE, EUROSTAT i Comissió Europea) corresponents a la mostra ampliada de la setena onada i del *European Community Household Panel* (ECHP) (Comissió Europea, EUROSTAT) corresponent també a la setena onada [número de contracte ECHP/37/00]. S'agraeix el finançament del programa públic SEJ2004-07373-C03-01/ECON. Aquest capítol forma part de la recerca que l'autora porta a terme en el marc del programa de doctorat del Departament d'Economia Aplicada de la Universitat Autònoma de Barcelona, i és gràcies a aquesta vinculació que s'ha pogut accedir a les dades. L'autora vol donar les gràcies, a més, a Magda Mercader i Xavi Ramos.

2 Vegeu http://europa.eu.int/comm/eurostat (consultada l'octubre del 2004).

3 Vegeu Atkinson *et al.* (2002) per a una anàlisi en profunditat de les dimensions que la mesura d'inclusió social hauria de contenir. També, http://europa.eu.int/comm/employment_social/social_protection_commitee per conèixer els esforços de la Unió Europea per establir un conjunt d'indicadors útils que permetin avaluar els programes nacionals d'eradicació de la pobresa i l'exclusió social als diferents estats membres.

1.1. La pobresa juvenil com a objecte d'estudi

Estudiar la pobresa no és mai una tasca senzilla, però no ho és especialment quan el grup objecte d'anàlisi és tan extraordinàriament heterogeni com el dels joves, ja que parlem d'individus que, tot i tenir la mateixa edat, es troben en estadis molt diferents de la transició a la vida adulta i, per tant, poden experimentar pobresa en graus molt diferents i per causes veritablement diverses. Aquest fet dificulta d'una manera important l'anàlisi i demana un estudi més profund de les opcions metodològiques que es trien.[4]

D'altra banda, la literatura sobre pobresa juvenil és relativament escassa si la comparem amb l'existent al voltant d'altres aspectes del món juvenil. Des de diferents disciplines de les ciències socials s'estudien aspectes molt importants de la vida d'un jove, com l'emancipació residencial, la transició de l'escola al mercat de treball o la continuació de l'etapa d'estudis, però, sens dubte, s'ha parat menys atenció al fenomen de la pobresa juvenil com a tal. Com argumenta Dean (2003):

> És sorprenent que cap dels principals textos de política social sobre la pobresa estudiï la pobresa juvenil com a tema. Altres dimensions de desavantatge són estudiades sistemàticament —el gènere, l'ètnia, la discapacitat i la vellesa—, però la joventut no. La pobresa dels joves adults que viuen amb els pares i la de les joves que són mares solteres s'analitza normalment en el context de la pobresa familiar. La pobresa dels joves "adults" que treballen s'analitza normalment en el context de la precarietat laboral. Com a tema amb dret propi en el camp de la política social, la pobresa de la joventut potser només és visible quan es dóna fora de la llar o fora del mercat de treball. (Dean, 2003: 61)[5]

Certament, la gran majoria de treballs sobre pobresa juvenil analitzen el problema en el context de la pobresa familiar. Això provoca que en bona part dels països mediterranis el risc de pobresa dels joves destaqui pel fet de ser relativament baix en comparació amb la resta de grups d'edat de la població, especialment respecte als nens i a la gent gran. Cantó i Mercader (2001a, 2001b) argumenten que les taxes de pobresa entre els joves no reflecteixen una realitat d'elevades taxes d'atur i de precarietat laboral per l'importantíssim paper protector de la família davant situacions de necessitat, que encobreix la pobresa individual dels joves. Com apunta Mercader (2002), no s'entendria l'alt grau de cohesió social que presenta la societat catalana sense el paper protector de la família.

D'altra banda, Middleton (2002) reconeix que, generalment, la mesura de la pobresa juvenil s'analitza en el context de la pobresa familiar, i que per tant s'estudien les circumstàncies econòmiques de la llar on viu el jove i no les seves circumstàncies individuals, però argumenta que aquest fet reflecteix l'essència de la transició econòmica a l'edat adulta —de la dependència econòmica dels pares a la independència en una nova llar i/o família.

Però, si com apunta Atkinson (1989, 1995), el dret a un nivell mínim de recursos és una condició necessària per garantir la participació social, és important que també observem quines són les condicions econòmiques dels joves independentment de les condicions de la llar on viuen. Garantir la independència econòmica dels joves és per a molts autors una manera de garantir els drets socials, de ciutadania, que els joves haurien d'adquirir amb els drets civils i polítics.[6] Des d'aquesta perspectiva, també ens hauriem d'interessar en les condicions econòmiques dels joves des d'una pespectiva individual, mesura que abordem només puntualment en aquest treball (vegeu Smeeding i Ross Phillips, 2002).

---

4 Jones (2002), en aquesta línia, argumenta sobre la dificultat de trobar indicadors que mesurin correctament l'exclusió social dins el col·lectiu de joves: «[L']exclusió social s'identifica generalment quan els individus són exclosos del mercat de treball, de l'habitatge, dels recursos sanitaris, etcètera. De tota manera, fins a un cert punt tots els joves són exclosos d'alguns aspectes de la societat [adulta]. Es troben marginats com a grup d'edat» (Jones, 2002: 3). [La traducció és de l'autora.]

5 La traducció és de l'autora.

6 Segons Dean (2003), l'erosió dels drets socials de ciutadania que han hagut d'afrontar els joves en les darreres dècades erosiona també la responsabilitat dels joves com a ciutadans del futur.

1.2. Metodologia i dades utilitzades

Aquest capítol aborda l'anàlisi de la pobresa juvenil des de dos enfocaments complementaris, com són la pobresa monetària i la privació material.[7] En el primer dels casos, només ens fixem en els ingressos corrents de les llars o dels individus; es tracta, per tant, d'una aproximació unidimensional i limitada, que només informa de la manca de recursos financers en un determinat moment del temps. En aquest sentit, en les darreres dècades la unidimensionalitat d'aquesta mesura de pobresa ha rebut força crítiques, i han estat molts els autors que han argumentat sobre la necessitat d'introduir un caràcter multidimensional en la mesura de la pobresa, de manera que també es tingui en compte el nivell de vida de la població. En aquesta línia, l'estudi de la privació material ha sorgit com una alternativa important per complementar els resultats de la pobresa monetària.

L'anàlisi de la privació material es basa en una sèrie d'indicadors que identifiquen algunes mancances que pateixen els individus, causades generalment per problemes econòmics. Privació, doncs, és sinònim de carestia en una sèrie d'àmbits que impedeixen que els individus participin d'una manera plena en la societat, que van des de problemes per alimentar-se correctament fins a no poder gaudir d'una setmana de vacances un cop l'any. Es tracta, per tant, d'un enfocament multidimensional del fenomen de la pobresa que permet observar l'acumulació de riquesa material de les llars o, contràriament, la desacumulació de recursos derivada de la manca d'ingressos.

A continuació es detallen les opcions metodològiques adoptades per mesurar la pobresa monetària i la privació material, les quals, certament, són elements determinants dels resultats obtinguts.

Pobresa monetària

Aquest capítol segueix les recomanacions fixades per la Unió Europea per mesurar la pobresa monetària, establertes amb l'objectiu d'obtenir resultats quantificables i comparables a tots els estats membres. L'enfocament adoptat és el de la pobresa relativa, de manera que es considera que un jove és pobre si l'ingrés equivalent de la llar on viu és inferior al llindar de pobresa, establert en el 60% de la renda mediana. El llindar de pobresa és relatiu a l'espai i al temps, de manera que es considerarà un llindar per a Catalunya, un altre per a Espanya i un altre per a cadascun dels estats membres de la Unió Europea-15.

Pel que fa a la definició de renda, s'utilitza l'ingrés monetari total de la llar, que s'ajusta a les dimensions i les necessitats de la llar mitjançant l'escala d'equivalència de l'OCDE modificada. Amb la utilització de les escales d'equivalència es té en compte que les necessitats d'una llar augmenten amb el nombre de membres, però d'una manera no proporcional. L'escala d'equivalència té en compte, per exemple, l'existència d'una sèrie de costos fixos que la llar ha de pagar sigui quin sigui el nombre de membres de la llar —com per exemple el lloguer de l'habitatge—. En concret, aquesta escala dóna un pes d'1 al primer adult, de 0,5 a la resta d'adults i de 0,3 als menors.[8] Així, per exemple, en una llar on visqui un jove amb tots dos pares i un germà de menys de 14 anys, l'ingrés de la llar es faria equivalent dividint-lo per un factor de 2,3. La taula 1 en mostra alguns exemples, així com el llindar de pobresa aplicat a diferents tipus de llars.

Taula 1. Llindars de pobresa dels joves de 15 a 29 anys segons el tipus de llar. Catalunya, 1999

Tipus de llar	Adults equivalents	Llindar
Jove que viu sol	1	6.026 Euros
Jove que viu en parella	1,5	9.038 Euros
Jove que viu en parella i amb un nen	1,8	10.846 Euros
Jove que viu amb tots dos pares	2	12.051 Euros
Jove que viu amb tots dos pares i un germà menor	2,3	13.859 Euros

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del PHOGUE 2000

7 Vegeu Ayllón *et al.* (2003) per a una revisió més completa de tots dos enfocaments i la seva complementarietat.

8 L'escala de l'OCDE modificada considera adult qualsevol membre de la llar de 14 anys o més, i menor, l'individu de menys de 14anys.

Com ja s'ha comentat, en utilitzar la definició d'*ingrés total equivalent* ens interessem per les condicions econòmiques de la llar on viu el jove i no per les seves circumstàncies individuals. El fet d'utilitzar la definició d'ingrés equivalent de la llar, a més, implica acceptar la hipòtesi d'equitat intrafamiliar, que suposa que tots els membres d'una llar comparteixen les rendes i gaudeixen del mateix nivell de benestar.

D'altra banda, i des de la perspectiva dels drets de ciutadania, sembla adient interessar-nos també per les circumstàncies econòmiques del jove, independentment de les condicions econòmiques de la llar on viu, recorrent a l'ingrés individual del jove. Així, considerarem que un jove és econòmicament no autosuficient o dependent si els seus ingressos individuals es troben per sota del llindar de pobresa d'una llar amb un únic adult. Aquesta anàlisi permetrà aproximar-nos al grau de vulnerabilitat econòmica que tindrien determinats joves en cas de no poder rebre el suport de la resta de membres de la llar on viuen. Evidentment, es tracta d'una mesura hipotètica, amb poques possibilitats de ser real, però que ens dóna una idea de quants joves serien capaços de mantenir-se econòmicament en cas d'haver de fer-ho en un moment donat.[9]

Els indicadors de pobresa monetària que s'utilitzen són l'abast, la intensitat i la severitat de la pobresa. L'abast, que també anomenem risc de pobresa, es refereix al percentatge de joves amb rendes equivalents inferiors al llindar de pobresa sobre el total de joves. La intensitat, o dèficit agregat de pobresa, és una mesura normalitzada de la distància de les rendes dels joves pobres respecte al llindar de pobresa, o sigui, ens informa de si els pobres ho són amb rendes molt allunyades del llindar o molt properes a aquest. En definitiva, mostra quina és de mitjana la distància de la renda equivalent dels joves pobres respecte al llindar de pobresa —en percentatge del llindar—. Finalment, la severitat recull una mesura similar a l'anterior però dóna més importància a la situació dels més pobres.[10] És important no confondre aquestes mesures amb les de pobresa extrema o greu —en ocasions també anomenada intensa o severa—, que consisteixen en la identificació dels individus a l'extrem de la cua baixa de la distribució —per exemple, amb ingressos equivalents per sota del 25% de la renda mitjana equivalent.

Privació material

Per avaluar el nivell de privació entre els joves i les seves llars s'han utilitzat vint indicadors que permeten aproximar-nos al nivell de vida de la població, i que en bona mesura responen als utilitzats normalment en la literatura sobre la matèria. Igual que en el cas de la pobresa monetària, l'enfocament de la privació també és relatiu. En aquest cas parlarem de privació familiar, ja que la informació pertinent només es recull per a l'àmbit de la llar.

A l'hora d'escollir el conjunt d'indicadors que permeten mesurar la privació s'ha posat especial èmfasi a distingir les llars que no tenen un cert ítem —o no fan una certa activitat— perquè ho prefereixen així d'aquelles que no el tenen —o no la fan— perquè no s'ho poden permetre econòmicament. Per exemple, en el cas de no tenir cotxe, no considerem que pateixen una mancança aquelles llars que diuen no tenir-ne, sinó que només tindrem en compte les que afirmen que no en tenen perquè els seus recursos els ho impedeixen.

Diem que una persona té problemes de privació quan acumula un nombre prou important de mancances. Així, el fet que la llar manifesti alguns dels problemes considerats no és motiu suficient perquè es consideri que té problemes de privació; és l'acumulació d'un nombre de problemes el que fa que la llar s'acabi definint com a tal. Per exemple, veurem que un nombre relativament gran de catalans declaren que viuen en una llar amb problemes de sorolls a l'habitatge. Si aquesta és l'única mancança que manifesten, certament no n'hi ha prou per considerar que la llar té problemes de privació.

---

9 Aquest tipus de treball amb dades *cross-section* no permet analitzar els possibles canvis de comportament en els joves davant de transicions demogràfiques, que sí que es podrien analitzar en el cas de dades *panel*. Per exemple, si un jove que treballa a mitja jornada decideix deixar la casa dels pares és possible que intenti trobar una ocupació a jornada sencera, i no tenir-ho en compte ens portaria a subestimar la capacitat d'aquest jove de mantenir-se econòmicament.

10 Els tres indicadors pertanyen a la família dels índexs Foster-Greer-Thorbecke, que responen a la fórmula:

$$FGT = \frac{1}{n}\left[\sum \frac{(Z - Xi)}{Z}\right] 100$$

En què z és el llindar de pobresa, x_i la renda de l'individu i, n el conjunt de la població, i el sumatori Óq, la població per sota del llindar de pobresa. Aleshores, en el cas d' igual a 0 (zero) obtenim l'abast; quan és igual a 1, la intensitat, i finalment, amb igual a 2, la severitat.

Els vint indicadors s'han agrupat en tres grans dimensions. La primera recull aquelles mancances de consum més bàsiques, relacionades amb el fet de poder-se permetre econòmicament una alimentació adequada o roba nova i no de segona mà, a més de poder cobrir les despeses corrents de la llar més bàsiques, com la llum, l'aigua o el gas.

La dimensió d'habitatge recull mancances relacionades amb el lloc on es viu, que van des de poder permetre's econòmicament una calefacció adequada fins a aspectes menys bàsics, però que tenen a veure amb la qualitat de vida de les llars i que indirectament estan relacionats amb restriccions econòmiques, com seria el fet de tenir problemes de manca d'espai. És evident que els membres d'una llar, si poden triar, no escolliran viure en una zona contaminada, amb sorolls, amb problemes de delinqüència al barri o amb manca de llum natural.

Finalment, la dimensió secundària recull mancances més generalitzades i també considerades menys necessàries, com ara alguns equipaments de la llar o certes activitats de lleure, que, si bé no són necessàries per a la mera supervivència, sí que es relacionen amb el nivell de vida. Es tracta, al nostre entendre, d'activitats o ítems que en la societat on vivim tothom s'hauria de poder permetre. És evident que una setmana de vacances no és necessària per a viure, però sí que ens és útil com a aproximació a un determinat nivell de riquesa.

Un cop definits els indicadors que ens han de servir per analitzar les situacions de mancança, s'ha agregat la informació continguda en cada una de les dimensions en un índex per a cadascuna i en un de global. La construcció d'aquest índex dóna un pes més important a les mancances patides per un percentatge més petit de la població. Per exemple, dins de la dimensió d'habitatge té un pes molt més important l'indicador que dóna compte del percentatge de la població que no té bany i/o dutxa i/o aigua corrent que el que ressalta els problemes per falta d'espai, ja que la primera d'aquestes mancances la pateix un nombre molt inferior d'individus, i per tant es considera més greu.[11]

Aleshores, una vegada construït l'índex global de privació, i seguint la literatura sobre aquesta matèria, s'ha definit un llindar tenint en compte que el percentatge d'individus amb problemes de privació fos igual al percentatge de pobres. Evidentment, les persones definides en risc de privació són les que demostren tenir una acumulació més important de mancances, i per tant un índex global de privació més gran. Certament, es tracta d'una decisió arbitrària, però creiem que queda justificada pel fet que un dels objectius d'aquest treball és identificar els joves que pateixen problemes de pobresa monetària i/o de privació.[12] Les taules que s'inclouen més endavant també mostren el nivell relatiu de privació en cada una de les dimensions respecte a la mitjana.

Dades utilitzades

Pel que fa a les dades, s'ha utilitzat la mostra completa de la setena onada del Panel de Llars de la Unió Europea (en endavant, PHOGUE) per fer l'anàlisi en el territori català i espanyol, i el mateix panel amb informació relativa als països membres de la Unió Europea-15 de l'any 2000 —en anglès, *European Community Household Panel*, ECHP—. Ambdues bases de dades permetran comparar la situació dels joves catalans respecte al conjunt de joves espanyols i europeus en l'anàlisi de la pobresa monetària. En alguns països de la Unió Europea-15, però, no es recullen els indicadors de la privació material, tot i formar part del mateix panel, de manera que en aquesta anàlisi només es compararà la situació dels joves catalans amb la dels espanyols. Noteu també que, com és habitual en aquest tipus de bases de dades, es recullen els ingressos que fan referència a l'any anterior a l'enquesta, motiu pel qual en parlar de pobresa ens referirem a l'any 1999, i en parlar del risc de privació, a l'any 2000.[13]

---

11 La forma analítica que pren l'índex de privació és la següent (vegeu Desai i Shah, 1988):

$$F_d = \frac{\sum_{i=1}^{n} \mathrm{I}i \ \mathrm{P}i}{\sum_{i=1}^{n} \mathrm{P}i} 100$$

On P_d és l'índex per a una determinada dimensió, I_i és una variable dicòtoma que pren el valor 0 si la llar té un bé determinat —o no el té però no el vol—, i 1 si no el té perquè no se'l pot permetre econòmicament; p_i és el percentatge de població que no pateix cap privació en aquest àmbit.

12 Vegeu Martínez i Ruiz-Huerta (1999). Tal com es comprova més endavant, aproximadament un 60% dels joves catalans pateixen alguna mancança; amb tot, només els que en pateixen una acumulació prou important són susceptibles de ser considerats joves amb problemes de privació.

13 Aquest és un biaix força habitual en les bases de dades utilitzades per estimar pobresa, ja que les característiques socio-demogràfiques i laborals de la llar generalment fan referència a l'any de l'enquesta, mentre que els ingressos es refereixen a l'any anterior (vegeu Atkinson *et al.*, 2002).

Les dades a escala estatal les ha elaborat l'Institut Nacional d'Estadística (INE), i contenen informació de les característiques demogràfiques, laborals i socials de tots els membres de la llar. La taula 2 dóna compte del nombre d'observacions utilitzades. Per tal que la mostra sigui representativa de la població catalana s'ha utilitzat un factor d'elevació poblacional.

Taula 2. Nombre d'observacions de la mostra. 1999.

Territori de referència	Llars	Individus	Joves 15-29 anys
Catalunya	1.579	4.422	946
Espanya	14.957	43.894	9.842
Unió Europea-15	60.269	159.855	33.631

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del PHOGUE 2000.

Amb l'objectiu de comprovar la fiabilitat de les mostres utilitzades, s'han fet una sèrie de comparacions entre les dades i algunes fonts externes: s'ha comprovat el percentatge de joves sobre el total de la població i l'estructura dels grups d'edat dins el col·lectiu de joves segons el sexe i la relació amb l'activitat econòmica. Els resultats es mostren a la taula A de l'annex estadístic. Pel que fa al percentatge de joves sobre el total poblacional, es pot comprovar que els joves estarien lleugerament subrepresentats en el cas del PHOGUE. Per grups d'edat i sexe, les dades mostren una estructura molt similar a la corresponent al padró municipal d'aquest mateix any, mentre que segons la relació amb l'activitat econòmica les dades utilitzades estarien subrepresentant els joves actius, sense que aquest biaix pugui ser considerat important.

La falta de resposta total de la variable d'ingrés monetari de la llar no s'ha corregit. D'aquesta manera, les llars que no informen dels ingressos han estat eliminades; aquest és un problema menor, ja que es tracta de menys del 0,2% de les llars de la mostra. La falta de resposta parcial a la variable ingrés —els casos en què algun dels membres de la llar no informa dels ingressos que guanya— s'ha corregit mitjançant les imputacions que fa l'INE mateix. La falta de resposta parcial a altres variables diferents de l'ingrés no s'ha corregit, si bé creiem que no és un problema important. D'altra banda, desconeixem algunes característiques individuals per als joves de 15 anys, ja que en aquesta edat no són inclosos a la matriu d'adults que recull el principal nombre de variables individuals. En tot cas, s'ha optat per recodificar-los com a inactius per al càlcul dels riscos segons la relació amb l'activitat econòmica dels joves, i per no tenir-los en compte en l'anàlisi de l'autosuficiència econòmica.

Les característiques sociodemogràfiques dels joves que s'analitzen fan referència principalment al tipus de llar on viu el jove, a la relació amb l'activitat econòmica del jove i d'alguns membres de la llar —principalment els pares— i a l'edat. La variable sexe del jove no s'ha utilitzat, ja que en el context de la pobresa familiar no s'obtenen resultats estadísticament significatius observant aquesta variable.[14] Altres característiques no s'han utilitzat perquè la base de dades no facilita aquest tipus d'informació —com és el cas de la variable classe social, utilitzada en altres capítols— o perquè la mostra és tan petita que no permet l'anàlisi de minories —aquest és el cas, per exemple, dels joves immigrants o de les noies mares solteres, que són, sens dubte, alguns dels col·lectius més fortament colpejats pel problema que ens ocupa en aquest capítol—. A més, una de les mancances de les enquestes que s'utilitzen normalment per estimar pobresa, i per tant també d'aquest treball, és que deixen fora els individus que viuen en llars comunitàries, com ara residències per a estudiants, orfenats o presons, i les persones sense sostre, que són, de nou, els individus que representen la cara més visible de la pobresa a casa nostra.

14 Evidentment, sí que hi ha diferències en el cas d'analitzar l'autosuficiència econòmica dels nois i i la de les noies, ja que com és sabut l'atur afecta més fortament les joves que els joves.

2. Pobresa i privació juvenil a Catalunya

2.1. La pobresa juvenil a Catalunya a finals de la dècada dels noranta

Un cop vistes les opcions metodològiques adoptades, iniciem l'anàlisi de la pobresa monetària en el context de la pobresa familiar. D'acord amb els resultats obtinguts, que es mostren a la primera fila de la taula 3, el risc de pobresa entre els joves catalans se situaria l'any 1999 en un 18,1%. D'aquesta manera, gairebé 2 de cada 10 joves viurien en una llar amb uns ingressos equivalents tan escassos que no els permetrien superar el llindar de pobresa. La intensitat de la pobresa, que com hem vist anteriorment depèn de la distància mitjana de la renda equivalent dels pobres al llindar —com a percentatge del llindar—, se situaria en un 4,9%, i la severitat, que depèn de la mateixa distància però dóna més importància a les rendes dels individus més pobres, s'elevaria al 2,2%.

Taula 3. Risc de pobresa monetària, intensitat i severitat de la pobresa entre els joves de 15-29 anys i en el conjunt de la població. Catalunya, Espanya i Unió Europea-15, 1999.

Territori de referència	Risc de pobresa	Intensitat	Severitat
Catalunya			
Joves	18,1 *(0,018)*	4,9 *(0,006)*	2,2 *(0,003)*
Conjunt de la població	17,8 *(0,007)*	5,0 *(0,003)*	2,4 *(0,002)*
Espanya			
Joves	18,5 *(0,005)*	6,1 *(0,002)*	3,2 *(0,001)*
Conjunt de la població	18,3 *(0,002)*	5,4 *(0,001)*	2,8 *(0,001)*
Unió Europea-15			
Joves	17,9 *(0,003)*	5,5 *(0,001)*	2,7 *(0,001)*
Conjunt de la població	15,3 *(0,001)*	4,2 *(0,0004)*	2,0 *(0,0003)*

Nota: llindar de pobresa: 60% de la mediana; escala d'equivalència: OCDE modificada. Errors estàndard entre parèntesis.

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del PHOGUE 2000.

Però ¿fins a quin punt la situació dels joves és un reflex d'allò que passa al conjunt de la societat? D'acord amb la segona fila de la taula 3, el risc de pobresa a Catalunya per a l'any 1999 era d'un 17,8%, molt similar al risc que pateix el subgrup dels joves. En la mateixa línia, les mesures de la intensitat relativa i la severitat relativa juvenils són molt similars a les del conjunt de la població —diferències estadísticament no significatives—, cosa que posa de manifest que la situació dels joves no és pitjor, però tampoc millor que la del conjunt de la societat. Aquests resultats podrien estar mostrant un principi de canvi de tendència pel que fa al risc de pobresa entre els joves, ja que la literatura existent fins ara destacava que el risc de pobresa juvenil sorprenia pel fet de ser molt inferior al d'altres grups d'edat de la població.

D'altra banda, el segon panel de la taula 3 mostra també quina és la situació dels joves espanyols. D'acord amb els resultats obtinguts, la situació dels joves catalans i del conjunt de joves espanyols és molt similar pel que fa al risc de pobresa monetària —uns i altres pateixen un risc del 18,1% i 18,5%, respectivament, diferència que no és significativa estadísticament—. Si ens fixem amb les mesures de la intensitat relativa i la severitat relativa observem, però, que la situació dels joves espanyols és pitjor que la dels joves catalans, de manera que les rendes dels joves pobres a Espanya estarien més allunyades del llindar de pobresa que les dels joves pobres a Catalunya.[15] En altres paraules, la pobresa dels joves espanyols seria més profunda que la dels joves catalans.

15 En el cas de la intensitat, la diferència és significativa estadísticament al 95% de confiança; per a la severitat és del 99%.

D'altra banda, i si comparem la situació dels joves espanyols en relació amb el conjunt de la societat espanyola, s'observen diferències estadísticament significatives al 99% de confiança en relació amb la intensitat relativa i la severitat relativa, de manera que la situació dels joves espanyols pobres en relació amb la seva societat és clarament pitjor, resultat que no s'obtenia en el cas dels joves catalans.

Finalment, el tercer panel de la taula 3 mostra els resultats per al conjunt de països membres de la Unió Europea-15 per a l'any 1999. Segons les estimacions fetes, els joves catalans no mostren un risc de pobresa significativament diferent del que tenen els joves europeus, i només en el cas de la severitat relativa els joves catalans estarien en una situació millor —diferència significativa al 90%—. D'altra banda, però, i si comparem les mesures de la pobresa dels joves europeus respecte al conjunt de la població europea, la situació per als joves és significativament pitjor, resultat que no s'obtenia ni en el cas dels joves catalans ni en el dels espanyols. En definitiva, els resultats mostren que la situació dels joves catalans no és gaire pitjor que la del conjunt d'europeus, però aquests sí que pateixen una situació pitjor que la del conjunt de la societat europea. Pel que fa a la possible evolució del risc de pobresa, no tenim les dades necessàries per fer l'anàlisi, però volem fer notar que Smeeding i Sullivan (1998), per exemple, amb dades procedents del Luxembourg Income Study (LIS), obtenen que en els darrers vint anys la pobresa relativa juvenil als Estats Units, el Canadà, Suècia i el Regne Unit hauria empitjorat en tots els casos.

2.2. Privació juvenil a Catalunya

Com s'ha destacat en la introducció d'aquest capítol, l'anàlisi de la pobresa monetària només és una cara de la realitat de la pobresa i l'exclusió social entre els joves. Amb l'objectiu de completar l'anàlisi anterior, aquest capítol aprofundeix en l'estat de la privació material entre els joves. Val la pena recordar que estudiem les condicions de privació de les llars on viuen els joves i que per tant parlem de la privació familiar, ja que cap dels indicadors utilitzats es recull individualment.

La taula 4 mostra el percentatge de la població catalana que pateix cada tipus de mancança. Així, per exemple, i pel que fa a la dimensió bàsica de consum, un 1,1% dels catalans viurien en una llar que no es pot permetre un àpat de carn, pollastre o peix almenys un cop cada dos dies, i un 0,7% han tingut dificultats econòmiques que els han portat a pagar amb retard algunes despeses bàsiques de l'habitatge com són l'aigua, el gas o el llum. Un percentatge superior, un 4,7% dels catalans, diuen que econòmicament no es poden permetre comprar roba nova en lloc de roba de segona mà.

Taula 4. Població que pateix mancances. Catalunya, 2000. *Percentatge sobre el total de la població.*

Dimensió	% població
Dimensió bàsica de consum	
1. No es poden permetre un àpat de carn, pollastre o peix almenys un cop cada dos dies	1,1
2. No es poden permetre comprar roba nova	4,7
3. Han tingut dificultats que han portat al pagament amb retard del lloguer, la hipoteca i/o els rebuts de l'aigua, el gas, l'electricitat, etcètera	0,7
Dimensió d'habitatge	
4. No tenen instal·lació fixa de bany o dutxa i/o aigua corrent i/o aigua calenta	0,6
5. No es poden permetre una calefacció adequada	28,8
6. Hi ha problemes de goteres	2,9
7. Hi ha problemes d'humitats	7,1
8. Hi ha problemes de podridura als terres o en finestres de fusta	1,4
9. La llar té problemes per falta d'espai	16,2
10. La llar té problemes de sorolls provinents dels veïns o de l'exterior	24,4
11. La llar té problemes de manca de llum natural	14,0
12. La llar té problemes de contaminació, brutícia o altres problemes mediambientals produïts per la indústria o el trànsit	9,8
13. La llar pateix el problema de la delinqüència o el vandalisme a la zona	12,9

Dimensió secundària	
14.No hi ha vídeo perquè no s'ho poden permetre econòmicament	3,6
15.S'arriba a final de mes amb molta dificultat	6,0
16.El pagament de compres a terminis o la devolució de préstecs per compra o gran reparació de l'habitatge representen una càrrega financera pesada	6,0
17.No es poden permetre renovar una part del mobiliari	31,0
18.No tenen cotxe per a ús privat perquè no s'ho poden permetre	3,0
19.No es poden permetre unes vacances pagades fora de casa almenys una setmana a l'any	29,8
20.No es poden permetre convidar familiars o amics a una copa o a un àpat almenys un cop al mes	4,7

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del PHOGUE 2000.

La dimensió d'habitatge recull percentatges que van des d'un 0,6% de la població catalana que diu que no té bany, dutxa, aigua corrent o aigua calenta fins al 28,8% que afirma que no es pot permetre una calefacció adequada. Aquesta mateixa dimensió recull altres dificultats que podríem considerar greus, com l'existència de goteres o humitats a la llar, que afecten un 2,9% i un 7,1% respectivament de les cases, i problemes que, sent menys importants, ens informen de la qualitat de vida dels catalans, com el fet de viure en un barri amb problemes de delinqüència o vandalisme (12,9%).

Finalment, la dimensió secundària, que inclou mancances menys greus i ítems menys necessaris, informa que un 6,0% dels catalans arriba a final de mes amb molta dificultat i que un 29,8% de la població no va de vacances una setmana a l'any perquè no disposa dels recursos necessaris per fer-ho, entre d'altres.

A més dels indicadors que es mostren a la taula se n'han tingut en compte d'altres, però atès el baix nivell de mancances de la població no s'han utilitzat. Entre aquests indicadors destaca el fet de tenir una televisió en colors, el de tenir telèfon o el de viure en un edifici no destinat a l'habitatge. Ben al contrari, tampoc s'ha utilitzat un indicador que fa referència a la capacitat de la llar d'estalviar, en tractar-se d'una mancança generalitzada en gairebé un 40% de la societat catalana.

Passem a veure quina és la situació dels joves en relació amb el conjunt de la població catalana. La primera fila de la taula 5 mostra, per cada una de les dimensions, quin percentatge de la població i quin de joves no té cap mancança. Fixem-nos que les diferències no són importants per a cap de les dimensions estudiades, i que el percentatge de joves que no té cap carestia només és lleugerament superior al percentatge de la població. Per exemple, un 39,98% de la població no té cap mancança en cap de les dimensions estudiades, mentre que entre els joves aquest percentatge és del 41,08%. Els joves, per tant, patirien un risc de privació material molt similar al risc mitjà del conjunt de la societat catalana.

Taula 5. Mancances de la població segons dimensió, per grups d'edat. Catalunya, 2000. *Percentatge sobre el total de la població de cada grup*

Nombre de mancances	Dimensió bàsica		Dimensió de l'habitatge		Dimensió secundària		Conjunt de dimensions	
	% població	% joves 15-29	% població	% joves 15-29	% població	% joves 15-29	% població	% joves 15-29
0	93,66	94,22	46,99	48,63	58,90	60,11	39,98	41,08
1	5,09	4,88	20,93	17,44	14,74	15,09	12,83	12,53
2	1,23	0,78	14,05	16,10	15,03	15,33	11,52	11,03
3	0,02	0,12	9,12	9,98	7,73	6,53	9,86	11,00
>3	—	—	8,91	7,85	3,60	2,93	25,80	24,36
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del PHOGUE 2000.

Aquests resultats es confirmen al primer panel de la taula 6, que mostra el risc de privació dels joves catalans respecte al conjunt de la població. Recordem que el risc de privació és el resultat d'escollir els individus amb una acumulació més gran de mancances i que, en dimensions, és un grup igual als

considerats pobres en termes monetaris. En el cas dels joves observem que el risc de privació es troba lleugerament per sota del risc poblacional, i que els valors mitjans dels índexs de privació estan uns decimals per sota de la mitjana de la població. Amb tot, el test estadístic ens informa que les diferències no són estadísticament significatives, i per tant podem afirmar que els joves es troben en una situació molt similar a la que de mitjana viu la societat catalana. De mitjana, els joves amb privació patirien 6 de les 20 mancances analitzades, si bé hi hauria algun jove que n'arribaria a patir fins a 13.[16]

Taula 6. Risc de pobresa monetària, privació material i valors mitjans dels índexs de privació entre els joves de 15 a 29 anys i en el conjunt de la població. Catalunya i Espanya, 1999 i 2000.

Territori de referència	Risc de pobresa	Risc de privació	Valors mitjans dels índexs de privació...			
			bàsica	habitatge	secundària	global
Catalunya						
Joves	18,1 *(0,017)*	16,2 *(0,015)*	0,89	0,99	0,92	0,96
Conjunt de la població	17,8 *(0,007)*	17,8 *(0,007)*	1,00	1,00	1,00	1,00
Espanya						
Joves	18,5 *(0,005)*	18,2 *(0,007)*	0,97	1,04	1,01	1,02
Conjunt de la població	18,3 *(0,002)*	18,3 *(0,003)*	1,00	1,00	1,00	1,00

Errors estàndard entre parèntesis.

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del PHOGUE 2000.

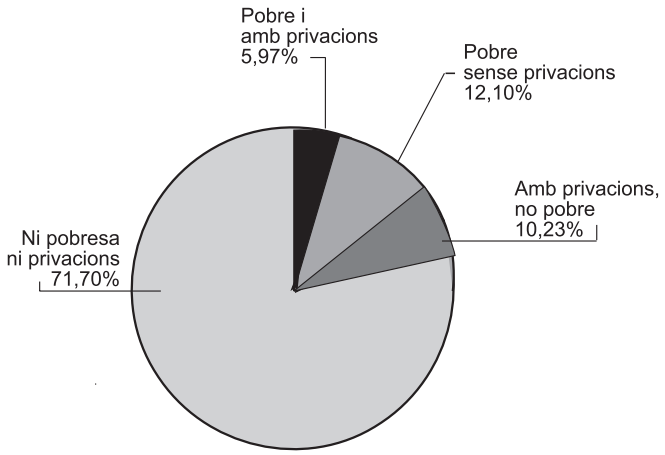
Si comparem els resultats respecte als del conjunt de joves espanyols, d'entrada semblaria que els joves catalans es troben en una situació lleugerament millor. Amb tot, els resultats del test ens informen que aquesta diferència no és prou important. Així, podem dir de nou que els joves catalans es troben en termes de privació material en una situació molt similar a la dels joves espanyols. Els resultats entre els joves espanyols, a més, són molt similars als obtinguts per al conjunt de la societat espanyola i, alhora, similars al risc de pobresa juvenil. En definitiva, els joves espanyols, igual que els catalans, no semblen trobar-se de mitjana ni pitjor ni millor que el conjunt de la societat espanyola.

Per acabar aquest epígraf, i en la línia de la majoria d'estudis que, com aquest, combinen els conceptes de pobresa monetària i privació, la relació entre ambdues mesures per als joves catalans és molt més baixa del que *a priori* ens podríem pensar. Segons el gràfic 1, només un 6% dels joves catalans serien pobres en termes monetaris i patirien problemes de privació al mateix temps —en la literatura, aquests joves s'anomenen *pobres consistents*—. D'altra banda, un 10,2% dels que identifiquem que tenen problemes de privació no són pobres, i un 12,1% dels que són pobres no pateixen un nombre prou alt de mancances per considerar-los en risc de privació. El mateix gràfic, doncs, posa de manifest la necessitat d'utilitzar tots dos enfocaments a l'hora d'aproximar-nos a l'estat de la pobresa juvenil a Catalunya, ja que es comprova que una bona part dels joves afectats per una de les bandes no ho estan per l'altra. Òbviament, hi ha elements que determinen el nivell de vida d'un jove que no només estan relacionats amb la renda corrent de la llar, sinó amb la riquesa que la llar pugui haver acumulat, i al contrari.[17]

16 Recordeu que el risc de pobresa monetària fa referència a l'any 1999, i el risc de privació, a l'any 2000, ja que l'enquesta es fa l'any 2000 però la informació sobre els ingressos fa referència a l'any anterior.

17 Aquest fet no treu, però, que els joves pobres en termes monetaris siguin els que també experimenten uns nivells mitjans de privació més alts en comparació amb els no pobres. Per exemple, segons els resultats obtinguts els joves pobres pateixen un nivell de privació en la dimensió bàsica de consum que més que dobla el del conjunt de la població, mentre que entre els joves no pobres aquest nivell es troba pràcticament un 40% per sota de la mitjana.

Gràfic 1. Joves de 15 a 29 anys classificats com a pobres, amb privacions o en totes dues categories. Catalunya, 1999 i 2000. *Percentatge sobre el total de joves*

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del PHOGUE 2000.

2.3. Pobresa monetària i privació material entre els joves catalans

No hi ha dubte que darrere de les xifres que s'acaben d'analitzar sobre els riscos de pobresa i privació juvenil s'amaguen realitats molt diverses dins el col·lectiu de joves. L'objectiu d'aquest epígraf consisteix a intentar identificar aquells subgrups de joves amb especials dificultats. Per això centrarem l'anàlisi principalment en el tipus de llar on viu el jove, element clau per entendre les diferències en termes de pobresa dels joves, sense oblidar però altres variables com l'edat o la relació amb l'activitat econòmica del jove i d'altres membres de la llar. Amb tot, la convivència o no amb els pares, la presència de fills i/o de parella també són factors clau en aquesta anàlisi.

Sens dubte, un dels fets demogràfics més comentats en els darrers anys en la literatura del món juvenil ha estat l'espectacular descens de la taxa d'emancipació entre els joves. Segons dades de l'enquesta de població activa, la taxa d'emancipació dels joves catalans hauria caigut un 16,5% entre el 1980 i el 2000.[18] Els joves viuen més temps a casa dels pares i, per tant, també fins a una edat més avançada.

Però ¿fins a quin punt la família catalana ha estat capaç d'afrontar econòmicament el retard emancipatori dels seus membres joves? Segons els resultats obtinguts que presenta la taula 7, els joves que viuen amb els pares, que representen el 80,8% dels joves de la mostra, tindrien un risc de pobresa d'un 18,2%, molt similar a la mitjana catalana. Sembla, per tant, que, de mitjana les famílies catalanes haurien estat capaces d'assumir la presència dels membres joves a la llar sense tenir un risc de pobresa superior al del conjunt de la població. En termes de privació material, la situació dels joves que viuen amb els pares es trobaria lleugerament per sota tant de la mitjana juvenil com de la poblacional, sense mancances importants en cap de les dimensions estudiades.

18 La taxa de no-emancipació s'entén com el percentatge de joves catalans que consten com a fills o fillastres de la persona de referència (dades facilitades per l'Institut d'Estadística de Catalunya).

Taula 7. Percentatge de joves de 15 a 29 anys, risc de pobresa, risc de privació i valors mitjans relatius dels índexs de privació segons el tipus de llar on viuen els joves. Catalunya, 1999 i 2000

	% població	Risc de pobresa	Risc de privació	Valors mitjans relatius dels índexs de privació			
				consum	habitatge	secundària	global
Conjunt de la població	100,0	17,8	17,8	1,00	1,00	1,00	1,00
Joves	20,9	18,1	16,2	0,89	0,99	0,92	0,96
Tipus de llar del jove							
Amb els pares, sense fills	80,8	18,2	15,8	0,84	1,00	0,89	0,95
Amb tots dos pares	68,6	17,4	14,5	0,61	0,97	0,79	0,89
Amb un dels pares	12,2	22,3	22,9	2,13	1,19	1,37	1,30
Emancipats	19,2	17,7	18,0	1,12	0,91	1,12	1,00
Sols o comunitàriament	4,5	25,5	23,2	2,66	0,96	1,47	1,23
En parella sense nens	8,2	5,2	1,7	0,00	0,53	0,69	0,57
En parella amb nens	6,5	28,0	35,1	1,48	1,36	1,41	1,39
Total	100,0	—	—				

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del PHOGUE 2000.

Pel que fa als joves emancipats, de mitjana tenen un risc de pobresa monetària molt similar al dels joves no emancipats i pràcticament igual al risc del conjunt poblacional. D'altra banda, tindrien un risc de privació material lleugerament superior al del col·lectiu de joves, però amb nivells de privació similars a la mitjana en totes les dimensions. A continuació, però, i fent una anàlisi més en profunditat de tots dos col·lectius, observarem que hi ha diferències molt importants dins de cada grup.

2.3.1. La situació dels joves que viuen amb els pares

La mateixa taula 7 mostra els resultats de pobresa monetària i de la privació material segons si el jove viu amb tots dos progenitors o només amb un. La gran majoria dels joves que conviuen amb els pares ho fan amb tots dos progenitors, i representen un 68,6% del total de joves. Aquests joves tenen riscos molt similars a la mitjana juvenil, i no pateixen mancances importants en cap de les dimensions de privació estudiades.

Quan el jove viu amb només un dels progenitors, els riscos són superiors, especialment en el cas de la privació material, que es troba gairebé set punts percentuals per sobre de la mitjana juvenil. Pel que fa al tipus de mancances que pateixen, es concentren sobretot en la dimensió bàsica de consum, que dobla la mitjana poblacional. Aquest resultat hauria de ser motiu de preocupació de la política social, atès l'augment de la inestabilitat familiar, que fa que cada vegada hi hagi més joves que conviuen amb només un dels seus pares.

Paral·lelament a la importància que té la presència dels pares a la llar, també és important tenir en compte la relació amb l'activitat econòmica dels progenitors del jove. Només a tall d'exemple, quan el jove viu amb tots dos pares i els dos treballen, el risc de pobresa dels joves se situa en un 15,9%, mentre que si viu només amb un dels pares i aquest no té una ocupació, el risc de pobresa monetària s'eleva al 41,3%.[19] Igualment, el risc de privació material d'uns i altres es troba en un 6,9% i un 33,1%, respectivament. A més, els nivells de privació per als joves que viuen amb només un dels pares, si aquest no treballa, pràcticament tripliquen els del conjunt de la població en la dimensió bàsica de consum i els doblen en la resta de dimensions.

I si la relació amb l'activitat econòmica dels pares és important per explicar els riscos de pobresa dels joves, no ho és menys la pròpia relació amb l'activitat econòmica dels joves. La taula 8 mostra els riscos de pobresa monetària i privació segons si el jove treballa, està aturat o inactiu. Destaca el fet que el

19 L'important augment de la taxa d'activitat femenina en els darrers anys fa que cada vegada hi hagi més joves que viuen amb els dos pares que treballen.

48,9% dels joves que viuen amb els pares treballa, un 89,4% dels quals a jornada completa. La resta són joves que es troben a l'atur o són inactius, majoritàriament estudiants. Analitzem en detall cada un dels col·lectius.

Taula 8. Percentatge de joves de 15 a 29 anys, risc de pobresa, risc de privació i valors mitjans relatius dels índexs de privació segons la relació amb l'activitat econòmica i l'edat dels joves que viuen amb els pares. Catalunya, 1999 i 2000

	% població	Risc de pobresa	Risc de privació	Valors mitjans relatius dels índexs de privació...			
				consum	habitatge	secundària	global
Conjunt de la població	—	17,8	17,8	1,00	1,00	1,00	1,00
Joves 15-29 anys	20,9(x)	18,1	16,2	0,89	0,99	0,92	0,96
Joves no emancipats	80,8(xx)	18,2	15,8	0,84	1,00	0,89	0,95
Relació del jove amb l'activitat econòmica							
Treballa	48,8	7,4	15,6	0,80	1,00	0,90	0,95
Aturat o inactiu	51,2	26,0	13,8	0,98	0,98	0,84	0,93
Total	100,0	—	—				
Edat dels joves							
15-19 anys	31,6	30,4	16,7	1,33	1,04	0,96	1,02
20-24 anys	39,1	18,0	15,0	0,56	1,04	0,81	0,93
25-29 anys	29,3	5,1	15,9	0,67	0,91	0,88	0,89
Total	100,0	—	—				

(x) Sobre el total de la població
(xx) Sobre el total de joves

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del PHOGUE 2000.

Els joves aturats i inactius que viuen amb els pares representen per a la llar una càrrega econòmica que es tradueix en un risc alt de pobresa monetària que s'arriba a situar vuit punts percentuals per sobre de la mitjana, en un 26,0%. Aquest risc de pobresa monetària no hauria de sorprendre ningú si tenim en compte que el 95% d'aquests joves no són autosuficients econòmicament. En termes de privació, en canvi, el risc per als joves inactius que viuen amb els pares és relativament baix, sense que destaqui un nivell de privació alt en cap de les dimensions estudiades. En definitiva, la presència a la llar dels membres joves que encara estudien o busquen la primera feina imposa una càrrega financera que equival a un risc de pobresa monetària elevat, però a les llars d'aquests joves no hi ha risc de mancances materials importants.

Entre els joves que treballen i viuen amb els pares, el risc de pobresa monetària és certament baix, i se situa en un 7,4% —un dels riscos més baixos de tots els grups analitzats—. En definitiva, es tracta de joves que amb els seus ingressos aconsegueixen reduir el risc de pobresa propi i el de la llar on viuen. Però ¿quants d'aquests joves podrien sortir de la casa dels pares sense experimentar el fenomen de la pobresa? La resposta és prou contundent: el 37% dels joves que viuen amb els pares i treballen experimentarien pobresa en cas de sortir de la llar dels pares per viure emancipadament amb els recursos de què disposen. En definitiva, una bona part dels joves que treballen no obtenen uns ingressos prou importants que els permetin emancipar-se de la llar dels pares sense experimentar pobresa. Mentre els joves viuen amb els pares, però, es beneficien d'un "efecte ajuda" que permet que els joves redueixin el seu risc individual de pobresa fins a 30 punts percentuals. Com apunta Recio (2001), els salaris i ocupacions de molts joves només són satisfactoris si se'ls considera complementaris d'un ingrés principal: «*Una parte de la retórica de la familia tan extendida en nuestra vida pública tiene que ver con la legitimación de un modelo laboral que sólo es viable si se concibe parte del empleo como complementario*» (Recio, 2001: 40).

Tanmateix, l'efecte ajuda no es dóna només de pares a fills, sinó que també funciona de fills a pares. Els resultats han permès comprovar que quan el jove treballa els pares i la resta de membres de la llar també

aconsegueixen reduir el seu risc de pobresa. En definitiva, hi ha un efecte ajuda que funciona de pares a fills —els progenitors aconsegueixen reduir el risc de pobresa individual dels joves— i un de fills a pares —amb els seus ingressos, els joves també ajuden a reduir el risc de la resta de membres de la seva llar—.[20] Es tracta d'una estratègia familiar que permet a tots els membres reduir el seu risc de pobresa, si bé la conseqüència clara és que els joves retarden la seva emancipació residencial. En el cas de la privació material, els joves que viuen amb els pares i treballen experimenten un risc i uns nivells mitjans de privació en les dimensions estudiades inferiors a la mitjana. Sembla, però, que la capacitat de disminució del risc de privació per part d'aquests joves és molt més baixa que en el cas de la pobresa monetària.

Finalment, i pel que fa a l'edat dels joves que viuen amb els pares, la taula 7 mostra que el risc de pobresa es relaciona inversament amb l'edat dels joves: el risc disminueix a mesura que el jove es fa gran. Aquest resultat té a veure amb el fet que a mesura que el jove s'acosta a l'edat adulta també augmenta la probabilitat que treballi, i per tant, que deixi de representar una càrrega econòmica per a la llar on viu. El risc de privació material, en canvi, es reparteix d'una manera més igualitària entre els diferents grups d'edat.

2.3.2 La situació dels joves emancipats

Entre els joves emancipats, i recuperant alguns dels resultats que mostra la taula 6, la pitjor situació és la dels joves que viuen en parella i tenen nens, que representen el 6,5% del total del col·lectiu.[21] La situació d'aquests joves hauria de ser especial motiu de preocupació per a la política social, perquè gairebé tres de cada deu d'aquests joves viurien en la pobresa, amb les greus conseqüències que aquest fet té no només per al jove sinó també per als nens.[22] La situació s'agreuja, a més, si tenim en compte els resultats de la privació material. De nou, entre tres i quatre de cada deu joves que tenen nens patirien mancances prou importants per considerar-los amb problemes de privació. A més, el seu nivell de privació en la dimensió bàsica de consum seria gairebé el 50% més alt que el de la mitjana poblacional, i entre un 30 i un 40% superior en la resta de dimensions.

Es tracta de joves que de mitjana han tingut el primer fill als 24 anys. Només un de cada dos d'aquests joves treballa, i d'aquests només un 58,9% amb un contracte indefinit. Pel que fa al nivell d'educació adquirit, la gran majoria dels joves té estudis secundaris, però pràcticament cap dels joves de la mostra té estudis universitaris.

Amb tot, de nou hi ha diferències importants segons l'edat del jove quan va tenir el primer fill o segons el nombre de nens, tal com mostra la taula 9. De fet, pràcticament quatre de cada deu joves que han tingut el primer fill abans dels 25 anys pateixen el risc de pobresa, percentatge que cau al 14,4% en el cas que els joves hagin estat pares després dels 25 anys. Les diferències en el risc de privació material són molt més petites, si bé destaca l'alt nivell de privació dels joves que han tingut el primer fill abans dels 25 anys en la dimensió bàsica de consum.

20 Cantó i Mercader (2001b) demostren per al cas espanyol que alguns joves que treballen poden estar retardant la seva pròpia emancipació per contribuir a la millora del benestar de les seves famílies, especialment quan la persona de referència de la llar no treballa.

21 Inclou alguna observació de joves que no viuen en parella però tenen nens. Desafortunadament, la manca d'observacions no ha permès analitzar aquest col·lectiu, majoritàriament noies mares solteres.

22 Són molts els estudis que demostren que el fet d'experimentar pobresa durant la infància exerceix una influència molt important en les possibilitats de patir pobresa durant l'adolescència i l'edat adulta. Vegeu, entre d'altres, Hobcraft (2003) o Hobcraft i Kiernan (2001).

Taula 9. Percentatge de joves de 15 a 29 anys, risc de pobresa, risc de privació i valors mitjans relatius dels índexs de privació segons l'edat en tenir el primer fill i el nombre de fills entre els joves que viuen emancipadament. Catalunya, 1999 i 2000.

	% població	Risc de pobresa	Risc de privació	Valors mitjans relatius dels índexs de privació			
				consum	habitatge	secundària	global
Conjunt de la població	—	17,8	17,8	1,00	1,00	1,00	1,00
Joves 15-29 anys	20,9(x)	18,1	16,2	0,89	0,99	0,92	0,96
Joves emancipats	19,2(xx)	17,7	18,0	1,12	0,91	1,12	1,00
Edat del jove al primer fill							
Sense fills	66,1	12,4	9,3	0,93	0,68	0,96	0,80
<25	18,2	39,8	37,2	1,99	1,32	1,47	1,41
=25	15,8	14,4	32,6	0,89	1,41	1,35	1,37
	100,0	—	—				
Nombre de fills							
Sense fills	66,1	12,4	9,3	0,93	0,68	0,96	0,80
1	25,5	17,8	32,7	0,55	1,27	1,27	1,24
2 o més nens(xxx)	8,4	58,6	42,2	4,27	1,64	1,84	1,84
	100,0	—	—				

(x) Sobre el total de la població.
(xx) Sobre el nombre total de joves.
(xxx) En la mostra aquest subgrup només conté 20 observacions.

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del PHOGUE 2000.

Com era d'esperar, si tenim en compte el nombre de nens la situació és molt pitjor entre els joves que tenen dos o més nens. D'aquests, gairebé sis de cada deu joves seria pobre i uns quatre de cada deu patirien privacions. En general, els joves de la mostra amb dos fills són pares que de mitjana han tingut el primer fill a l'edat de 21 anys, amb les conseqüències que aquest fet té sobre el possible nivell d'estudis finalitzat i/o l'ocupabilitat al mercat de treball. Amb tot, la mostra disponible per a aquest tipus de jove demana prendre aquests resultats amb cura fins que puguin ser contrastats amb els resultats d'una mostra més gran.

La situació no és gaire millor per als joves que viuen sols o comunitàriament. D'aquests, un de cada quatre viuria en la pobresa monetària, i el mateix percentatge tindria problemes de privació a la llar on viu, especialment en el cas de la privació bàsica de consum, que gairebé triplica la mitjana poblacional. Es tracta d'un grup certament heterogeni, on trobem des de joves que viuen sols o conviuen amb altres familiars, ja sigui germans o avis, fins als que comparteixen pis amb persones amb les quals no els uneix cap relació de parentiu. D'altra banda, i si tenim en compte el nivell d'ingressos individual d'aquests joves, observem que un de cada dos no són econòmicament autosuficients. Desafortunadament, la manca d'observacions de la mostra no ens permet analitzar en detall aquest subgrup.

Finalment, la millor situació sense cap mena de dubte és la dels joves que viuen en parella i que no tenen nens. Només 5 de cada 100 d'aquests joves patiria el risc de pobresa, i menys de 2 de cada 100 el de privació. Es tracta, per tant, d'un dels grups més privilegiats dins el col·lectiu de joves. Si observem algunes característiques sociodemogràfiques i laborals, sabem que es tracta de joves que treballen en un 77% dels casos, i en un 70% tenen una parella que també treballa —sigui jove o no—. A més, el 72% d'aquests joves que treballen tenen un contracte indefinit o són funcionaris. Tots els joves tenen els estudis secundaris acabats i un de cada quatre, estudis universitaris. Parlem, doncs, d'un grup de joves que sembla haver dut a terme una emancipació pensada i preparada. De fet, 7 de cada 10 d'aquests joves són autosuficients econòmicament, o sigui, si tenim en compte els seus ingressos podrien viure sols sense trobar-se en la pobresa monetària. Aquest fet ajuda a explicar que en viure en parella i unir les rendes de tots dos membres obtinguem un risc del 5%.

Sembla, per tant, que s'estaria donant una polarització entre els joves que fan una transició a la vida adulta que podríem considerar "ràpida" per la societat actual, com per exemple el fet de tenir un fill

abans dels 25 anys, i aquells que la fan "lenta" i només surten de casa dels pares quan la seva relació amb el mercat de treball és prou estable i després d'anys de formació, cosa que els permet començar una vida en una llar pròpia amb prou garanties econòmiques.

Finalment, i si ens fixem en la taula 10, que estima els resultats segons la relació amb l'activitat econòmica del jove i l'edat d'aquest, observem un altre cop que tres de cada deu joves aturats o inactius que viuen emancipadament es troben en risc de pobresa monetària i privació material, amb nivells mitjans de privació que doblen el nivell mitjà en el cas de la privació bàsica de consum i es troben un 77% per sobre de la mitjana en el cas de la dimensió secundària. Una vegada més, la situació d'aquests joves hauria de ser objectiu de la política social, especialment si tenim en compte que tres de cada deu dels joves emancipats es troben en aquesta situació. Val la pena notar, recuperant alguns dels resultats de la taula 8, que el resultat del risc de privació entre els joves aturats o inactius que viuen amb els pares està disset punts percentuals per sota del risc dels joves que ja ho fan emancipadament.

Taula 10. Percentatge de joves de 15 a 29 anys, risc de pobresa, risc de privació i valors mitjans relatius dels índexs de privació segons la relació amb l'activitat econòmica i l'edat dels joves que viuen emancipadament. Catalunya, 1999 i 2000.

	% població	Risc de pobresa	Risc de privació	Valors mitjans relatius dels índexs de privació			
				consum	habitatge	secundària	global
Conjunt de la població	—	17,8	17,8	1,00	1,00	1,00	1,00
Joves 15-29 anys	20,9(x)	18,1	16,2	0,89	0,99	0,92	0,96
Joves emancipats	19,2(xx)	17,7	18,0	1,12	0,91	1,12	1,00
Relació del jove amb l'activitat econòmica							
Treballa	69,1	11,5	13,0	0,60	0,74	0,87	0,78
Aturat o inactiu	30,9	32,9	31,0	2,37	1,37	1,77	1,57
Total	100,0	—	—				
Grup d'edat							
15-24 anys	23,7	17,8	18,5	0,74	0,98	1,35	1,11
25-29 anys	76,3	17,6	17,9	1,23	0,89	1,05	0,97
Total	100,0	—	—				

(x) Sobre el total de la població.
(xx) Sobre el nombre total de joves.

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del PHOGUE 2000.

Pel que fa a l'edat, s'observen riscos de pobresa i privació molt similars sigui quina sigui l'edat del jove. Val a dir que en aquest cas s'han ajuntat els joves de 15 a 19 anys amb els de 20 a 24, atès que no es disposa d'una mostra prou important per estudiar tots dos grups separadament. Cal destacar, finalment, que els joves d'entre 25 i 29 anys presenten un risc de pobresa monetària relativament alt (17,6%) si el comparem amb els joves de la mateixa edat que viuen amb els pares (5,1%). Un cop més, els resultats posen de manifest les dificultats econòmiques que afronten els joves catalans un cop emancipats.

3. Les polítiques de lluita contra la pobresa i l'exclusió social adreçades als joves

Els joves són un dels col·lectius amb més problemes per beneficiar-se del conjunt de programes que constitueixen l'Estat del benestar a casa nostra, atès el caràcter no universal del sistema. I és que una bona part dels drets de protecció social deriven de la plena integració al mercat de treball, drets que els joves difícilment adquireixen per culpa de les taxes de precarietat, temporalitat i intermitència de les feines a què majoritàriament tenen accés els joves.[23]

Les polítiques socials es van dissenyar amb un fort component familiarista, i estan pensades majoritàriament per protegir el cap de la llar, que alhora rep la responsabilitat de protegir la resta de membres de la seva família. La majoria dels drets no són adquirits individualment, sinó a partir dels drets aconseguits pel cap de la llar. Es continua assumint, per tant, l'existència d'una solidaritat intrafamiliar que fa responsables les famílies de la provisió dels mitjans de subsistència dels joves. Així, l'Estat del benestar només intervé, i molt marginalment, quan la família fracassa.

Certament, l'Estat del benestar es va construir sobre unes bases que ja no existeixen, quan la família patriarcal era la norma, hi havia una forta demanda de treballadors poc qualificats, la fecunditat era alta i les dones es dedicaven principalment a les feines de la llar. Avui aquesta realitat ha canviat radicalment amb la incorporació massiva de la dona al mercat de treball i l'augment de la inestabilitat familiar, que fa que cada vegada hi hagi més joves que viuen fora de la llar que consideraríem *tipus*. Amb tot, es continua demanant a les famílies que es responsabilitzin de la provisió de benestar dels seus membres i que absorbeixin els riscos que aquests pateixen.

Com apunta Esping-Andersen (2000), l'Estat del benestar està demostrant una forta incapacitat per respondre a les noves necessitats de la societat actual, i és per aquest motiu que els riscos de la societat postindustrial tendeixen a concentrar-se en l'època de joventut i en els primers anys de la vida adulta. L'autor suggereix la possibilitat que, si no es produeix una forta revisió de les polítiques socials, els joves es vegin limitats a unes oportunitats vitals inferiors i, sens dubte, estiguin enfrontats a riscos de pobresa i exclusió social més grans. En paraules seves:

> *Y, si estoy en lo cierto al afirmar que la juventud y las familias jóvenes están siendo desproporcionadamente bombardeadas desde todas partes con riesgos de pobreza, bajos ingresos, desempleo o quizás encasillamento y marginación, lo que se requiere no es ni más ni menos Estado del bienestar, sino una importante revisión de éste; un replanteamiento de las prioridades de sus diversos objetivos; un nuevo énfasis en favor de las familias jóvenes y, especialmente, de sus necesidades de servicios.* (Esping-Andersen, 2000, pàg. 216)

Lluny d'adaptar-se a les noves necessitats, l'Estat del benestar català sembla mostrar un cert retrocés durant la dècada dels noranta. Segons Navarro (2003), i amb dades comparables a escala europea, l'any 1999 Catalunya va destinar el 17,5% del producte interior brut (PIB) a cobrir les despeses en protecció social, percentatge inferior al del conjunt de l'Estat espanyol (20,1%) i molt inferior a la mitjana de la Unió Europea-15 (27,6%) —de fet, només Irlanda destinaria una part inferior del PIB a despesa social (14,7%)— . A més, durant la dècada dels noranta l'evolució hauria estat negativa, ja que el 1993 el percentatge de despesa en protecció social se situava en un 21,8%, de manera que després d'aquest any no hauria fet altra cosa que disminuir. Al mateix temps, la distància amb la Unió Europea no hauria deixat d'augmentar.

Per funcions, i segons el document *Estadística de la protecció social a Catalunya 1991-2000*, elaborat per l'Institut d'Estadística de Catalunya, l'any 2000 només un 0,9% del total de la despesa en protecció social es va dedicar a exclusió social, un 0,4% a habitatge, un 2,3% a família/fills, un 11,5% a atur i un 3,9% a supervivència. El 81,0% restant es va destinar a vellesa, malaltia o invalidesa.

A banda de l'escassetat de recursos destinats a la protecció social que es dediquen a polítiques socials de lluita contra la pobresa i l'exclusió, algunes de les polítiques existents en l'actualitat són certament

23 D'altra banda, no escapa a ningú que en termes de polítiques públiques, i quan no ens referim a subsidis en metàl·lic, els joves són alguns dels grans beneficiaris, per exemple, en el cas dels fons públics dedicats al sistema educatiu.

restrictives en el cas dels joves. Veiem, per exemple, el cas de les rendes mínimes d'inserció (RMI), existents des del 1990, que tenien l'objectiu de convertir-se en l'instrument principal d'eradicació de la pobresa i la marginació per part del Govern de la Generalitat de Catalunya. Tal com consta a la mateixa web del Departament de Benestar i Família, la renda mínima d'inserció «és una prestació econòmica que té com a finalitat coordinar les accions destinades a ajudar les persones que no disposen dels mitjans econòmics suficients per atendre les necessitats bàsiques i preparar-les per a la seva inserció o reinserció social i laboral».[24]

Quan ens fixem, però, en els requisits que ha de complir un persona que sol·liciti aquesta prestació, ens adonem aviat que els joves són un dels col·lectius amb menys possibilitats de beneficiar-se d'aquest ajut. Per exemple, els sol·licitants, a banda de no disposar dels mitjans econòmics necessaris per atendre les necessitats bàsiques de la vida i de comprometre's a participar en les activitats que han de formar part del pla individual d'inserció i reinserció social i laboral, han de constituir una llar independent, com a mínim, un any abans de la data de presentació de la sol·licitud; han de tenir més de 24 anys, o bé, si no arriben a aquesta edat, han de tenir menors o persones amb disminució al seu càrrec o han d'estar en situació de desemparament o de risc social.[25] A més, per adjudicar la prestació el programa té en compte les unitats familiars i no les persones, i l'any 2004 l'import de la prestació era de 3.916,2 euros per a una llar amb una única persona —xifra clarament per sota del llindar de pobresa.

Finalment, val a dir que els joves en situació o risc d'exclusió social són un dels col·lectius que clarament formen part dels objectius tant del Pla nacional d'inclusió social (2003-2006) com del Pla d'acció per a la inclusió social a Catalunya, per als mateixos anys. Tots dos plans formen part del programa d'acció comunitari que vol fomentar la cooperació entre estats membres de la Unió Europea per lluitar contra l'exclusió social (2002-2006) aprovat el desembre del 2001.

Tal com s'especifica en el primer dels programes, les actuacions relatives als joves se centren majoritàriament en la millora de l'ocupabilitat i l'estabilitat al mercat de treball mitjançant programes d'acompanyament o itineraris personalitzats gestionats per organitzacions no governamentals, en el foment de programes d'educació per a la salut o en el seguiment de joves extutelats de les administracions públiques, entre d'altres. Amb tot, i com hem vist, els recursos destinats al conjunt de programes amb l'objectiu de lluitar contra la pobresa i l'exclusió social són certament escassos, i per tant els resultats de les seves actuacions són limitats.

24 Vegeu http://www.gencat.es:8000/benestar/persones/adults/inclusio/renda/index.htm [consultada l'octubre del 2004].

25 Segons el Decret 306/1998, s'inclouen dins d'aquest col·lectiu les persones que estiguin en una «situació molt limitadora de la seva autonomia personal i integració social, derivada d'uns entorns socioeconòmics, familiars i comunitaris especialment conflictius o amb grans dèficits» (Adelantado i Noguera, 2001: 184).

4. Conclusions i recomanacions

Una de les primeres conclusions que es deriven d'aquest treball és que a Catalunya la situació dels joves en termes de pobresa monetària no és pitjor, però tampoc millor, que la que del conjunt de la societat catalana. Aquests resultats podrien ser indicatius que la pobresa hauria colpejat més fortament els joves i les seves famílies en la darrera dècada, mostrant el que podria ser un principi de canvi de tendència pel que fa al risc de pobresa juvenil, que fins a l'inici de la dècada dels noranta sorprenia pel fet de trobar-se per sota del d'altres grups d'edat.

La situació dels joves catalans és similar a la del conjunt de joves espanyols pel que fa al risc de pobresa; en canvi, la intensitat i severitat de la pobresa continua sent pitjor entre els joves espanyols. Els resultats dels tests estadístics també posen de manifest que els joves catalans es troben en una situació molt similar a la que viuen els joves europeus.

En termes de privació material, a finals de la dècada els noranta els joves experimentarien un risc molt proper a la mitjana, sense mostrar mancances importants en cap de les dimensions estudiades. Així, es considera que un 16,2% dels joves catalans té problemes de privació amb una acumulació, de mitjana, de 6 mancances del total de 20. En comparació amb els joves espanyols, sembla que els catalans es troben en una situació molt similar.

L'anàlisi també ha posat de manifest la necessària complementarietat de l'enfocament de la pobresa monetària i la privació material, ja que només un 6% dels joves patiria tots dos fenòmens simultàniament, mentre que un 22,3% en tindria un o l'altre.

L'anàlisi per característiques sociodemogràfiques i laborals ha permès comprendre que dins el col·lectiu de joves hi ha grups més vulnerables al fenomen de la pobresa monetària i la privació, entre els quals s'haurien de destacar els joves que tenen fills, especialment si en tenen més d'un i si han tingut el primer fill abans dels 25 anys, els joves emancipats que viuen sols o comunitàriament i, entre els joves que s'estan amb els pares, els que viuen amb només un dels seus progenitors.

Una vegada més, la família ha demostrat que és un important factor de protecció contra el risc de pobresa monetària, i especialment contra la privació. La dificultat de beneficiar-se dels programes de protecció social o la manca d'un sistema universal de beques explica que l'any 2000 el 87,2% dels joves catalans aturats o inactius visquessin amb els pares. La pràctica totalitat d'aquests joves hauria estat pobra si no hagués pogut comptar amb l'ajuda familiar.[26] Aquests joves, especialment si es troben en els primers anys de joventut, provoquen algunes dificultats financeres a les seves famílies, que, si bé es tradueixen en riscos de pobresa alts (del 26,0%), no es manifesten en termes de privació.

Però és que no són només els joves que estudien o busquen la primera ocupació els que depenen de l'emparança dels seus progenitors, sinó que també en depenen els joves que treballen. Així, un de cada dos joves que vivien amb els pares l'any 2000 treballava; d'aquests, un 37% haurien caigut en risc de pobresa en cas de voler-se emancipar amb els recursos de què disposaven. En canvi, en quedar-se a la llar dels pares compartint les rendes amb aquests, el risc de pobresa monetària d'aquests joves treballadors se situava en un 7,4%. No és estrany, per tant, que la taxa d'emancipació dels joves catalans d'entre 15 i 29 anys hagi caigut un 16,5% entre el 1980 i el 2000. D'altra banda, també hem observat que els ingressos del jove, quan viu amb uns pares que passen per dificultats econòmiques, li permeten responsabilitzar-se d'una part del benestar de la llar on conviu, fet que pot portar a retardar la seva emancipació residencial.

D'altra banda, l'anàlisi ha posat en evidència que alguns dels joves emancipats —avui, la minoria— són els que més dificultats pateixen dins el col·lectiu de joves, especialment els que tenen fills i els que viuen sols o comunitàriament. Es tracta de joves que potser mai no han tingut accés a la solidaritat familiar de

26 En aquest punt, val la pena fer notar que només un 4,1% dels joves catalans viuen en una llar on ningú treballa.

què parlàvem o que han fet una transició a la vida adulta relativament ràpida, per exemple tenint el primer fill abans dels 25 anys.

L'elevat percentatge de joves no autosuficients econòmicament ha permès entendre el paper de la família a l'hora de protegir els joves de la inestabilitat del mercat de treball o de les etapes d'inactivitat o de recerca de la primera feina. Amb tot, deixar que la família faci el paper que té l'Estat del benestar en molts altres països europeus té conseqüències negatives. En primer lloc, limita les oportunitats vitals dels individus i reprodueix les desigualtats existents a la nostra societat, ja que sabem que el risc d'exclusió social està associat més fortament als individus amb un origen social desfavorit. Com apunta Baizán (2003), responsabilitzar les famílies del benestar dels joves perpetua les diferències socials existents en la societat actual:

> *Así, el largo período de corresidencia, además de constituir una carga económica sobre los hogares con hijos adultos, constribuye a transmitir y agudizar desigualdades económicas de generación en generación, puesto que la posibilidad de que los padres transfieran recursos económicos se convierte en una dimensión crucial de las perspectivas y estrategias de sus hijos.* (Baizán, 2003: 19)

En segon lloc, i atès l'important augment de la inestabilitat familiar, hi ha el perill que cada vegada hi hagi més joves que quedin fora de la protecció dels membres de la seva família. I, finalment, el model fracassa en la integració dels joves com a membres adults i amb plens drets a la nostra societat. Els joves han vist erosionada la capacitat de decidir per ells mateixos i el seu grau d'autonomia.

Al nostre entendre, si es vol canviar la situació actual dels joves el que cal és un gir radical del paper de l'Estat del benestar, que s'hauria d'orientar cap a la individualització i la universalització del sistema i passar a reconsiderar el dret de ciutadania dels joves, a banda dels drets polítics i civils. El futur del sistema s'ha de basar en l'individu, de manera que als joves els sigui possible una participació plena en la societat, d'una manera autònoma i independent.

Fer recomanacions concretes de polítiques dins el marc actual és una tasca difícil, però creiem que alguns canvis positius en les mesures directament adreçades a l'eradicació de la pobresa juvenil passarien per augmentar la dotació de recursos destinats a aquesta finalitat i per flexibilitzar els requisits dels programes, que, com hem vist, són certament restrictius en el cas dels joves.

En segon lloc, l'alt risc de pobresa monetària —i no de privació material— entre els joves inactius, especialment a les edats més joves i/o entre els emancipats, ha posat en evidència la necessitat d'impulsar el sistema de beques a l'estudi. La universalització de les ajudes per a formació donaria l'oportunitat d'estudiar en les mateixes condicions sigui quin sigui l'origen social del jove, a banda de fer disminuir la seva dependència econòmica i la càrrega financera que aquests joves representen avui per a les seves llars. En la mateixa línia, és necessari un ajut per als joves que busquen la primera feina i que no poden beneficiar-se del sistema de protecció social per la manca de cotització prèvia. L'anàlisi també ha fet evident la insuficiència dels subsidis d'atur entre els joves que ja han treballat alguna vegada.

En tercer lloc, els resultats obtinguts han demostrat que molts joves que treballen —majoritàriament a jornada sencera— no guanyen prou per ser econòmicament autosuficients. Cal, per tant, una millora de les condicions dels contractes de treball a què tenen accés els joves. En quart lloc, l'anàlisi ha posat en evidència la necessitat de polítiques de suport a les famílies en formació; si bé darrerament han tingut un impuls per part del govern de la Generalitat de Catalunya, amb ajuts universals per a famílies amb menors de tres anys a càrrec o per a les famílies nombroses amb menors de sis anys, entre d'altres, certament no són suficients. I és així perquè, a banda de mesures econòmiques, també en calen d'altres que permetin compaginar la vida laboral i familiar, com poden ser la provisió d'un servei públic de guarderia per a tots els nens de 0 a 3 anys.

Finalment, creiem que són necessàries més polítiques que facilitin als joves sortir de la llar dels pares. Una política d'habitatge és necessària per ajudar els joves a formar les seves pròpies llars, ja sigui per la via de la promoció pública o privada d'habitatges subvencionats de lloguer o de compra, per la via d'ajuts pagats directament als joves o per la via dels incentius fiscals.

Per acabar, només ens resta comentar alguna de les mancances d'aquest treball, que s'espera poder resoldre en futures anàlisis. D'una banda, i atesa la manca de dades que permetin parlar-ne, en aquest

treball en cap moment no es fa referència a la dinàmica de la pobresa juvenil, o sigui, als nivells de persistència de la pobresa entre els joves. Aquesta anàlisi permetria veure fins a quin punt els joves que experimenten pobresa en un moment del temps tenen més possibilitats de continuar en aquest estat al llarg de la vida adulta. Les limitacions del capítol tampoc no han permès tractar altres aspectes de la pobresa, com ara la pobresa subjectiva —que permetria aproximar-nos al grau de satisfacció dels joves respecte a la situació en què viuen— o la privació social. Tampoc no s'han considerat definicions alternatives a la variable ingrés. Per exemple, seria interessant portar a terme el mateix tipus d'anàlisi amb l'ingrés net de despeses de l'habitatge, tenint en compte l'important augment del preu associat a l'habitatge, que fa que una part cada vegada més important de la despesa familiar es dediqui a despeses relacionades amb l'habitatge.

Bibliografia

Adelantado, J., i Noguera, J. A. (2001). «Polítiques de serveis socials i rendes mínimes d'inserció: les assignatures pendents de la ciutadanía social». A: Gomà, R. i Subirats, J. (coord.). *Govern i polítiques públiques a Catalunya (1980-2000). Autonomia i benestar*. Edicions de la Universitat de Barcelona i Universitat Autònoma de Barcelona – Servei de Publicacions.

Atkinson, A. B. (1989). *Poverty and Social Security*. Harvester Wheatsheaf.

Atkinson, A. B. (1995). *Incomes and the Welfare State*. Cambridge University Press.

Atkinson, A. B.; Cantillon, B.; Marlier, E.; Nolan, B. (2002). *Social Indicators: The EU and Social Inclusion*. Oxford University Press.

Ayllón, S.; Mercader, M.; Ramos, X. (2003). *La pobresa a Catalunya. Pobresa monetària i privació a Catalunya a principis del segle XXI*. Fundació Un Sol Món – Caixa de Catalunya.

Baizán, P. (2003). «La difícil integración de los jóvenes en la edad adulta». Fundación Alternativas, Documento de trabajo 33/2003.

Cantó, O.; Mercader, M. (2001a). «Young People Leaving Home: the Impact on Poverty in Spain». A: Bradbury, B. E.; Jenkins, S. P., i Micklewright, J. *The Dynamics of Child Poverty in Industrialised Economics*. Cambridge University Press.

Cantó, O.; Mercader, M. (2001b). «Pobreza y familia: ¿son los jóvenes una carga o una ayuda?», *Papeles de Economía Española*, núm. 88, pàg. 151-165.

Card, D.; Lemieux, T. (1997). «Adapting to Circumstances: the Evolution of Work, School and Living Arrangements Among North American Youth». National Bureau of Economic Research, Working Paper 6142.

Dean, H. (2003). «Underclassed or Undermined? Young People and Social Citizenship". A: MacDonald, R. (ed.). *Youth, the «Underclass» and Social Exclusion*. Routledge, Londres.

Desai, M.; Shah, A. (1988). «An Econometric Approach to the Measurement of Poverty», *Oxford Economics Papers*, 40, pàg. 505-522.

Esping-Andersen, G. (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Cambridge Polity Press.

Esping-Andersen, G. (1996). *Welfare States in Transition. National Adaptations in Global Economies*. Londres, Sage.

Esping-Andersen, G. (2000). *Fundamentos sociales de las economías postindustriales*. Barcelona, Editorial Ariel.

Fernández Cordón, J. A. (1997). «Youth Residential Independence and Autonomy. A Comparative Study», *Journal of Family Issues*, vol. 18, núm. 6, pàg. 576-607.

Haveman, R.; Knight, B. (1998). «The Effect of Labor Market Changes from the Early 1970s to the Late 1980s on Youth Wage, Earnings and Household Economic Position», Institute for Research on Poverty, Discussion paper no. 1174-98.

Haveman, R.; Knight, B. (1999). «Youth Living Arrangements, Economic Independence, and the Role of Labor Market Changes: a Cohort Analysis from Early 1970s to the Late 1980s», Institute for Research on Poverty, Discussion paper no. 1201-99.

Hobcraft, J. (2003). «Continuity and Change in Pathways to Young Adult Disadvantage: Results from a British Birth Cohort», CASEpaper núm. 56, Centre for Analysis of Social Exclusion, London School of Economics.

Hobcraft, J.; Kiernan, K. (2001). «Childhood poverty, Early Motherhood and Adult Social Exclusion», *British Journal of Sociology*, vol. 52, núm. 3, setembre 2001, pàg. 495-517.

Institut d'Estadística de Catalunya (2002). *Estadística de la protecció social a Catalunya 1991-2000* (publicació en línia: http://www.idescat.es/estbasiq/proteccio/proteccio.stm). Consultada l'octubre de 2004.

Iacovou, M.; Berthoud, R. (2003). «Employment and Poverty Among Young People: a European Perspective», *Representing Children*, 15(4), pàg. 258-271.

Jones, G. (2002). *The Youth Divide. Diverging Paths to Adulthood*. Joseph Rowntree Foundation (www.jrf.org.uk).

MacDonald, R. (ed.) (2003). *Youth, the «Underclass» and Social Exclusion*. Londres, Routledge.

Martínez, R.; Ruiz-Huerta, J. (1999). «Algunas reflexiones sobre la medición de la pobreza. Una aplicación al caso español». A: *III Simposio sobre Igualdad y Distribución de la Renta y la Riqueza*. Madrid, Ed. José Maria Maravall / Fundación Argentaria.

Mercader, M. (2002) «El coixí familiar: una peça clau en la lluita contra la pobresa i l'exclusió social a Catalunya». A: *Informe sobre la situació de la família a Espanya. Un intent de diagnòstic*. Ed. Lluís Flaquer, Departament de Benestar Social, Generalitat de Catalunya.

Middleton, S. (2002). «Transitions from Youth to Adulthood. A: Barnes, M. (ed.). *Poverty and Social Exclusion in Europe*. Cheltenham , Edward Elgar.

Navarro, V. (2003). «L'Estat del benestar a Catalunya» (publicació en línia: http://www.vnavarro.org/publicinfo.htm). Consultada l'octubre de 2004.

Recio, A. (2001). «Una nota sobre bajos salarios en España», *Cuadernos de Relaciones Laborales*, núm. 18, pàg.15-45.

Reher, S. (1998). «Family Ties in Western Europe: Persistent Contrasts», *Population and Development Review*, vol. 24, núm. 2, pàg. 203-234.

Smeeding, T. M.; Sullivan, D. H. (1998). «Generations and the Distribution of Economic Well-Being: a Cross-National View», *The American Economic Review*, 88 (2), pàg. 254-258.

Smeeding, T. M.; Ross Phillips, K. (2002). «Cross-National Differences in Employment and Economic Sufficiency», *The Annals of the American Academy*, núm. 580, pàg. 103-133.

Toharia, L.; Davia, M. A.; Hernanz, V. (2001). «Flexibilidad, juventud y trayectorias laborales en el mercado de trabajo español», *Opiniones y Actitudes* núm. 40, Centro de Investigaciones Sociológicas.

Annex estadístic

Taula 1. Comparació entre les estructures de la base de dades utilitzada i altres fonts externes per a Catalunya. 2000.

	ECHP 2000	% (1)	Revisió padró municipal 2000	% (2)	(1)/(2) en %
Conjunt població	5.982.575	—	6.261.999	—	95,5
Joves	1.250.394	20,9	1.408.994	22,5	92,9
Grups d'edat					
15-19 anys	331.104	26,4	378.554	26,8	98,5
20-24 anys	439.515	35,3	503.902	35,8	98,6
25-29 anys	479.775	38,3	526.538	37,4	102,4
	1.250.394	100,0	1.408.994	100,0	
Sexe					
Homes	675.184	54,0	719.840	51,1	105,7
Dones	575.210	46,0	689.155	48,9	94,1
	1.250.394	100,0	1.408.995	100,0	
Relació act.[27]					
Actius	323.884	48,6	415.400	53,9	90,2
Inactius	343.040	51,2	355.000	46,1	111,1
	666.924	100,0	770.400	100,0	

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del PHOGUE 2000 i de la revisió del padró municipal per a l'any 2000.

27 Comparació amb el segon semestre del 2000 de l'enquesta de població activa. Només inclou els joves entre 16 i 24 anys.